

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КИЯШКО ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 343.31:340.5(4)

ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ ДЕРЖАВНОГО
ЧИ ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА:
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КОМПАРАТИВІСТСЬКІ
АСПЕКТИ

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі галузевого права Херсонського державного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, доцент
СОТУЛА Олександр Сергійович,
Херсонський державний університет,
професор кафедри галузевого права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
КОПОТУН Ігор Миколайович,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука,
професор кафедри кримінального права та правосуддя;

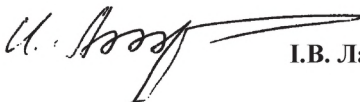
кандидат юридичних наук, доцент
ЛЕНЬ Валентин Валентинович,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»,
професор кафедри публічного права

Захист відбудеться « ____ » _____ 2019 р. о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» (65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий « ____ » _____ 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Докорінні зміни у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі України зумовлюють необхідність створення нової системи забезпечення національної безпеки України, що передбачається Стратегією національної безпеки України та Законом України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року, який визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від існуючих та потенційних загроз.

Інституційна слабкість, структурна незбалансованість органів безпеки і оборони вимагають удосконалення всього комплексу державної політики у сфері національної безпеки, в тому числі у питаннях забезпечення ефективної та надійної охорони життя та здоров'я носіїв верховної влади у держави, осіб, які очолюють політичну систему України і повинні забезпечувати державний суверенітет України, стабільність функціонування державних органів та громадських об'єднань, прогресивний демократичний розвиток держави і суспільства.

Посягання на життя таких посадових осіб, дійсно, становить суттєву загрозу для національної безпеки держави, тому охорона життя і здоров'я цих осіб регулюється спеціальною кримінально-правовою нормою, що передбачена ст. 112 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Вітчизняний досвід правозастосування цієї статті невеликий, через це у кримінально-правовій теорії і практиці залишається невирішеною ціла низка питань, пов'язаних з правовою характеристикою діяння, передбаченого ст. 112 КК України, зокрема, поняття та правового статусу державного чи громадського діяча; розмежування цього складу з суміжними злочинами, як у вітчизняному, так і зарубіжному законодавстві; розуміння цілей вчинення цього суспільно небезпечного діяння та ін.

У науці кримінального права існує значний інтерес до дослідження кримінально-правових аспектів забезпечення захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз, зокрема, охорони життя державних та громадських діячів. У цьому сенсі цікавими є праці вітчизняних та зарубіжних учених, таких як В. Ф. Антипенко, О. Ф. Бантишев, В. О. Глушков, В. Я. Горбачевський, О. П. Дзьобань, С. В. Дьяков, В. П. Ємельянов, Н. А. Зелінська, І. М. Копотун, Я. О. Лантінов, В. В. Лень, В. А. Ліпкан, В. К. Матвійчук, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, О. С. Сотула, В. В. Сташис, В. П. Філонов, М. І. Хавронюк, О. А. Чуваков та інші. Проте, незважаючи на чималу кількість наукових праць з цієї та суміжної проблематики (серед останніх слід відмітити дослідження О. Ю. Звонарьова «Кримінальна відповідальність за посягання на життя державного чи громадського діяча», 2005 р.), тема не втрачає своєї актуальності, адже недостатньо дослідженою залишається низка питань, що

зумовлює необхідність проведення комплексного дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак посягання на життя державного чи громадського діяча, дискусійних питань щодо кваліфікації посягання, передбаченого ст. 112 КК України, та обґрунтування можливостей застосування досягнень науки кримінального права України в практиці протидії злочинам проти національної безпеки. Це актуалізує необхідність спеціального дослідження правової ефективності, можливостей подальшого вдосконалювання законодавчої конструкції та практики застосування кримінально-правових норм, що забезпечують діяльність державних чи громадських діячів та передбачають відповідальність за посягання на таких осіб, уточнення та поглиблення окремих теоретичних положень за даною та суміжними проблемами, що й обумовило вибір теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри галузевого права історико-юридичного факультету Херсонського державного університету «Теорія та практика реформування галузевого законодавства України» (державний реєстраційний номер 0118U006817) як складової наукової теми № 86/16 Південного регіонального центру НАПрН «Актуальні напрямки розвитку юридичної науки для подальшого розвитку регіонів України», затвердженої Президією Національної академії правових наук 18 жовтня 2013 року.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексна кримінально-правова розробка загальних проблем кримінальної відповідальності за посягання на життя державного чи громадського діяча і формування на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення відповідної норми КК України та підвищення ефективності застосування кримінального законодавства.

Для досягнення цієї мети у дисертації вирішувалися такі завдання: розглянути історико-правові аспекти та соціальну зумовленість встановлення кримінальної відповідальності за посягання на життя державного чи громадського діяча;

з'ясувати суттєві юридичні ознаки посягання на життя державного чи громадського діяча;

запропонувати детальну кримінально-правову характеристику складу злочину посягання на життя державного чи громадського діяча;

розв'язати проблемні питання відмежування посягання на життя державного чи громадського діяча від суміжних злочинів;

з позицій кримінально-правової компаративістики проаналізувати законодавство окремих зарубіжних країн про посягання на життя державного чи громадського діяча з метою виявлення певних тенденцій та можливостей взаємного використання передового досвіду законодавчої регламентації;

з урахуванням тенденцій розвитку кримінального законодавства про посягання на життя державного чи громадського діяча опрацювати і науково

обґрунтувати конкретні рекомендації щодо його вдосконалення і практики застосування в цій сфері.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складають зміст державної чи громадської діяльності, що здійснюють державні чи громадські діячі і які виникають у зв'язку із посяганням на життя цих осіб.

Предметом дослідження є кримінально-правові та компаративістські аспекти посягання на життя державного чи громадського діяча.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження в роботі використано наступні загальнонаукові і спеціально-наукові методи: діалектичний – застосовувався у всіх розділах дисертації, в їх взаємозв'язку, а також для формування висновків і пропозицій за темою дослідження; історико-правовий – використовувався для розкриття історичного розвитку законодавства, що передбачало відповідальність за посягання на життя державного чи громадського діяча (підрозділ 1.1); порівняльно-правовий – використовувався для порівняння положень законодавства України про посягання на життя державного чи громадського діяча з відповідними положеннями кримінального законодавства окремих зарубіжних країн (розділ 5); логіко-семантичний – застосовувався для поглибленого вивчення понятійного апарату (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3, 5.1, 5.2); догматичний – використовувався для виявлення можливостей удосконалення норм ст. 112 КК України (розділи 2, 3, 5); соціологічний – використовувався під час проведення анкетування з питань кримінально-правового дослідження злочину посягання на життя державного чи громадського діяча (підрозділи 2.1, 2.2); системного аналізу – допоміг з'ясувати внутрішню структуру і місце злочину, передбаченого ст. 112 КК України (розділ 2).

Емпіричною основою дисертаційного дослідження є матеріали практики судів України в справах про злочини, передбачені розділом I КК України, статтями 112, 348, 348-1, 379, 400 КК України (53 електронні копії обвинувальних вироків з Єдиного державного реєстру судових рішень, що в цілому представляють всі області України, м. Київ). Також були використані статистичні звіти та огляди судової практики Верховного Суду України, Верховного Суду УРСР, Верховного Суду СРСР, а також довідки, огляди та статистичні дані Генеральної прокуратури України, МВС України; результати анкетування 100 працівників служби безпеки, прокуратури, суддів, захисників, анкетування 300 студентів старших курсів юридичних факультетів вузів.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших у вітчизняній науці кримінального права спеціальним комплексним дослідженням, присвяченим кримінально-правовим та компаративістським аспектам кримінальної відповідальності за посягання на життя державного чи громадського діяча.

У межах здійсненого дослідження одержані такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

з урахуванням положень нового Закону України «Про національну безпеку України» родовим об'єктом злочинів, передбачених розділом I Особливої частини КК України, запропоновано вважати систему суспільних відносин, що забезпечують захист життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян від реальних і потенційних загроз воєнного чи невоєнного характеру, які можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України. Також запропоновано змінити назву розділу I Особливої частини КК України і викласти її у такій редакції: «Злочини проти національної безпеки України»;

обгрунтовано, що в контексті злочину, передбаченого ст. 112 КК України, під громадським діячем слід розуміти особу, яка активно здійснює політичну діяльність (є керівником політичної партії), відповідно, є політичним діячем. Більш логічним у ст. 112 КК України буде використання терміну «політичний діяч», а не «громадський діяч». Внесення відповідних змін до ст. 112 КК України дозволило б законодавцю ясно і чітко позначити як характер і особливості статусу потерпілого від злочину, так і характер безпосереднього об'єкту посягання. Крім того, особами, які здійснюють політичну діяльність в межах всієї держави, є офіційно зареєстровані кандидати на пост Президента України та у народні депутати України, які займають проміжне становище між державними та громадськими діячами. Їх діяльність носить виключно політичний характер, тому їх можна однозначно вважати політичними діячами всеукраїнського масштабу;

здійснено системний аналіз співвідношення посягання на життя державного чи громадського діяча з іншими нормами Особливої частини КК України та кримінальних законів інших країн романо-германської правової сім'ї, які містять такі та схожі категорії, що дало змогу запропонувати низку змін до чинного КК України;

вдосконалено:

поняття видового об'єкту злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110-2, 112 КК України, під яким розуміється група однорідних суспільних відносин, що забезпечують захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу від реальних і потенційних загроз;

зміст основного безпосереднього об'єкту посягання на життя державного чи громадського діяча, який слід визнавати як політичну систему України, що забезпечує державний суверенітет України, стабільність функціонування державних органів та громадських політичних об'єднань, прогресивний демократичний розвиток держави і суспільства. Додатковим безпосереднім об'єктом – життя політичних діячів, які зазначені у ст. 112 КК України;

змістовну характеристику перерахованих у диспозиції ст. 112 КК України державних посадових осіб, які є такими, що очолюють або є членами колегіальних вищих органів державної влади, які визначають ключові, стратегічні напрямки державної політики в Україні, тобто є державними діячами. Однак цей перелік повинен бути доповнений важливими для забезпечення стабільності та ефективності політичної системи держави такими посадовими особами вищого рангу, як Директор Державного бюро розслідувань, Голова та члени Національного агентства у питаннях запобігання корупції, Голова та члени Центральної виборчої комісії;

наукове положення щодо доцільності заміни назви ст. 112 КК України «Посягання на життя державного чи громадського діяча» на більш відповідну та позбавлену невизначеності – «Умисне вбивство або замах на вбивство державного чи громадського діяча»;

науковий висновок, що обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони посягання на життя державного чи громадського діяча є спеціальні мотиви, а саме: бажання не допустити чи припинити діяльність потерпілого, пов'язану з виконанням ним своїх державних чи громадських функцій, змінити характер такої діяльності або помститися за таку діяльність такому потерпілому;

наукове положення, що у конструкції норми, передбаченої ст. 112 КК України, законодавець, вказуючи на зв'язок посягання з впливом на діяльність потерпілого державного чи громадського діяча, тим самим припускає наявність спеціальної мети такого впливу – заподіяння шкоди політичній системі України. При цьому, слід зазначити, що не лише бажання припинити виконання державним чи громадським діячем своєї діяльності або помста за таку діяльність є змістом суб'єктивної сторони розглядуваного виду посягання на життя – такими ознаками можуть бути й інші мотиви або цілі, якщо вони детермінуються саме виконанням потерпілою особою державних чи громадських функцій.

наукове положення, що, орієнтуючись на особливості кваліфікації так званих спеціальних вбивств за Кримінальним кодексом України, посягання на життя державного чи громадського діяча може вчинюватися одночасно з додатковими мотивами та цілями, тому не виключається можливість кваліфікації такого вбивства одночасно за ст. 112 КК України та, наприклад, п. 6, 7, 9 ч. 2 ст. 115 КК України;

дістало подальшого розвитку:

положення про достатню соціальну обумовленість кримінальної відповідальності за посягання на життя державного чи громадського діяча з погляду історичного аспекту розвитку та сучасного стану законодавства в даній сфері.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – при подальшому дослідженні проблематики посягання на життя державного чи громадського діяча, а також при дослідженні

суміжних злочинів, пов'язаних з посяганням на життя, зокрема, таких, як умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України); терористичний акт (ст. 258 КК України); посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443 КК України) тощо;

правотворчій діяльності – для вдосконалення кримінального законодавства шляхом внесення змін та доповнень до КК України;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування кримінального законодавства з метою більш точного вирішення багатьох питань, наприклад, кваліфікації вчиненого, розмежування цього злочину від суміжних, запобігання злочинів тощо (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність Херсонського апеляційного суду від 03 травня 2019 року);

навчальному процесі – при викладанні курсів кримінального права та кримінології, при підготовці відповідних розділів підручників, навчально-методичних посібників, а також при проведенні занять з підвищення кваліфікації працівників судових та правоохоронних органів (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес Херсонського державного університету № 13-30/579 від 15 квітня 2019 року).

Апробація результатів дисертації. Основні положення, теоретичні і практичні висновки дисертаційної роботи апробовані під час обговорення дисертації та окремих її розділів на засіданнях кафедри галузевого права Херсонського державного університету, а також у доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях: «Політико-правова доктрина державного суверенітету в умовах глобалізації» (м. Одеса, 26 жовтня 2018 р.); «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Дніпро, 1–2 березня 2019 р.); «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Харків, 1–2 березня 2019 р.); «Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин» (м. Одеса, 8–9 березня 2019 р.); «Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 22–23 березня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у одинадцяти публікаціях, у тому числі п'яти наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, одній статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, та п'яти тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, які включають десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (311 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації – 271 сторінка, з яких основний текст дисертації – 216 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами, мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлені наукова новизна одержаних результатів та їх практичне значення, зазначено про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ **«Становлення і розвиток законодавства про посягання на життя державного чи громадського діяча на теренах сучасної України»** складається з двох підрозділів, які присвячені ретроспективному аналізу формування кримінального законодавства щодо захисту фізичної недоторканності державних та громадських діячів.

У підрозділі 1.1. *«Ранні етапи формування законодавства про посягання на життя державного чи громадського діяча»* на основі аналізу історичних документів, нормативно-правових актів встановлено, що умовно можна виділити чотири послідовних етапи розвитку законодавства про кримінально-правову охорону державних чи громадських діячів на теренах України.

Перший давньоруський етап характеризується тим, що, починаючи з Руської Правди, кримінально-правова охорона державних діячів, осіб, які уособлювали собою владу, вперше одержує своє письмове закріплення та починається її законодавча еволюція. На початку розвитку системи державного управління та ускладнення державного апарату спостерігалася структуралізація системи влади і визначення уповноважених осіб, які підлягали кримінально-правовому захисту. Це вимагало спочатку створення, а потім уніфікації відповідних юридичних термінів, якими позначалися носії владно-розпорядчих повноважень вищого рівня.

Другий етап – імперський, був обумовлений тим, що з періоду Гетьманщини XVII –XVIII століття Україна не мала своєї державності: розділена між Росією і Австрією (Австро-Угорщиною) вона зазнавала усіх можливих утисків, зокрема, у сфері правового регулювання. Кримінальні закони того часу визначають суть абсолютної влади монарха, установлюють відповідальність за злочини, які, по суті, були політичними. Особливої уваги потребують «Права, за якими судиться малоросійський народ», які за високою юридичною технікою є однією з найцінніших пам'яток української правової культури XVIII століття. У главі III «Про височайшу честь і владу монаршу», яка була складовою Спеціальної частини, що стосувалася кримінального права, містилися злочини політичного характеру проти монарха й держави, які очевидно відображали спрямованість законодавця на абсолютизацію монаршої влади і, відповідно, на максимально жорстоке покарання всіх, хто будь-яким чином намагався зашкодити монарху або членам його родини.

У підрозділі 1.2. *«Еволюція поняття посягання на життя державного чи громадського діяча протягом XX століття»* проаналізовано відповідне кримінальне законодавство України радянського періоду та часів незалежності

України. В перші роки становлення радянської режиму посягання на життя державних чи громадських діячів нової влади були спрямовані проти керівників Радянської держави та більшовицької партії і мали, переважно, ознаки терористичного акту. Кримінальний кодекс УСРР 1922 року вперше ввів у вітчизняне законодавство поняття «терористичний акт» в розумінні політично мотивованого посягання на життя державних та партійних діячів радянської влади (ст. 64).

Наступний Кримінальний кодекс УСРР 1927 року так само у ст. 54⁸ встановлював відповідальність за заподіяння терористичних актів, скерованих проти представників радянської влади або діячів революційних, робітничих і селянських організацій.

Сучасний четвертий етап розпочинається з набуття Україною незалежності. Вже у 1992 році Верховна Рада України приймає Закон, в якому стаття про терористичний акт проти представника радянської влади була практично повністю змінена, залишивши незмінним лише номер статті. Вона отримала нову назву «Посягання на життя державного діяча», зазначені зміни давали можливість відзначити високу потребу в існуванні та постійному розвитку інституту кримінально-правової охорони державних діячів. Новий Кримінальний кодекс України 2001 року передбачив у новому розділі I Особливої частини «Злочини проти основ національної безпеки України» ст. 112, яка встановила відповідальність за посягання на життя державного чи громадського діяча.

Другий розділ «Об'єктивні ознаки посягання на життя державного чи громадського діяча» присвячений кримінально-правовому аналізу об'єкту та об'єктивної сторони посягання на життя державного чи громадського діяча і складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Об'єкт посягання на життя державного чи громадського діяча» досліджуються ознаки та зміст об'єкту зазначеного злочину. Стверджується, що з урахуванням положень нового Закону України «Про національну безпеку України» та власної позиції автора, родовим об'єктом злочинів, передбачених розділом I Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки України», слід вважати систему суспільних відносин, що забезпечують захист життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут її громадян від реальних і потенційних загроз воєнного чи невоєнного характеру, які можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України. Також пропонується змінити назву розділу I Особливої частини КК України і викласти її у наступній редакції: «Злочини проти національної безпеки України».

В якості видового об'єкту злочину, передбаченого ст. 112 КК України, пропонується визначити групу однорідних суспільних відносин, що

забезпечують захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу від реальних і потенційних загроз.

Основним безпосереднім об'єктом посягання на життя державного чи громадського діяча слід визнавати політичну систему України, яка забезпечує державний суверенітет України, стабільність функціонування державних органів та громадських політичних об'єднань, прогресивний демократичний розвиток держави і суспільства; додатковим безпосереднім об'єктом – життя політичних діячів, які зазначені у ст. 112 КК України.

У *підрозділі 2.2. «Потерпілі від посягання на життя державного чи громадського діяча»* аналізуються особливості та специфічні ознаки потерпілих від злочину, передбаченого ст. 112 КК України.

Проведений автором аналіз вітчизняного законодавства, яке визначає статус потерпілих від злочину, передбаченого ст. 112 КК України, дає можливість стверджувати, що перераховані у диспозиції ст. 112 КК України державні посадові особи є такими, що очолюють або є членами колегіальних вищих органів державної влади, які визначають ключові, стратегічні напрямки державної політики в Україні, тобто є державними діячами. І посягання на життя таких посадових осіб, дійсно, становить суттєву загрозу для національної безпеки держави, тому охорона життя і здоров'я цих осіб спеціальною кримінально-правовою нормою, що передбачена ст. 112 КК України, є доцільною. Однак цей перелік повинен бути доповнений важливими для забезпечення стабільності та ефективності політичної системи держави такими посадовими особами вищого рангу, як Директор Державного бюро розслідувань, Голова та члени Національного агентства у питаннях запобігання корупції, Голова та члени Центральної виборчої комісії.

Стосовно визначення громадського діяча законодавець не дає можливості якогось розширювального тлумачення терміну, обмежуючи його лише особою керівника політичної партії. Ця позиція не є конструктивною, тому потребує певних змін до кримінально-правового розуміння поняття громадського діяча в контексті ст. 112 КК України.

У *підрозділі 2.3. «Об'єктивна сторона посягання на життя державного чи громадського діяча»* міститься кримінально-правова характеристика ознак об'єктивної сторони посягання на життя державного чи громадського діяча.

З об'єктивної сторони суспільно небезпечне діяння, передбачене ст. 112 КК України, полягає у діянні, спрямованому на вбивство або замах на вбивство державного чи громадського діяча, вчинене у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю. Термін «посягання на життя» в цілому не відображає сутності діяння, передбаченого ст. 112 КК України, тому було б доцільним замінити назву цієї статті «Посягання на життя державного чи громадського діяча» на більш відповідну та позбавлену невизначеності – «Умисне вбивство або замах на вбивство державного чи громадського діяча». Тим більше, що схожі пропозиції щодо заміни терміну «посягання на життя» пропонувалися вітчизняними вченими стосовно статей 348, 443 КК України.

Об'єднання законодавцем в рамках однієї диспозиції таких різних за змістом та обсягом діянь, як закінчений злочин з матеріальним складом та замах на злочин, з використанням терміну для опису об'єктивної сторони як «посягання на життя» свідчить про те, що таке діяння вважається закінченим і кваліфікується безпосередньо за ст. 112 КК України з початку виконання дій, що входять в об'єктивну сторону складу злочину, незалежно від характеру та обсягу завданої шкоди, тобто посягання на життя державного чи громадського діяча є злочином з формальним складом.

Головним, логічним та юридично обумовленим поясненням цього є те, що з урахуванням особливої небезпеки дій, спрямованих на позбавлення життя державного чи громадського діяча, склад злочину, передбаченого ст. 112 КК України, сформульований законодавцем таким чином, що для визнання його закінченим досить вчинення винною особою відповідних дій і не потрібно обов'язкового настання такого суспільно небезпечного наслідку, як смерть зазначених у ній осіб.

З огляду на формально-матеріальний характер об'єктивної сторони ст. 112 КК України, в ситуації, коли в процесі посягання на життя державного чи громадського діяча заподіяна шкода його здоров'ю (посягання не призвело до настання смерті), це не вимагає додаткової кваліфікації за статтями КК України, які передбачають відповідальність за злочини проти здоров'я, діяння повністю охоплюється диспозицією ст. 112 КК України. Відсутність фактичної шкоди здоров'ю державного або громадського діяча через незакінчений замах (наприклад, у ситуації, коли винний, здійснюючи постріл, промахнувся) не виключає кваліфікацію вчиненого за наявності інших необхідних законом ознак за ст. 112 КК України. При цьому характер і обсяг наслідків, що реально настали, можуть враховуватися судом при призначенні покарання за ст. 112 КК України.

Посягання на життя державного чи громадського діяча може утворювати сукупність з іншими злочинами. Наприклад, якщо посягання вчиняється громадянином України за завданням іноземної розвідки, такі дії можуть бути додатково кваліфіковані як державна зрада, або у випадку, коли посягання на життя державного діяча, наприклад, Президента України, супроводжувалося захопленням державної влади, таке кваліфікується за сукупністю зі злочином, передбаченим ст. 109 КК України. У випадку, коли винний вчинив посягання на життя державного чи громадського діяча і водночас вбивство інших людей шляхом вибуху чи інших загально небезпечних дій, відповідальність настає за сукупністю злочинів, передбачених ст. 112 та п.п. 1, 5 ч. 2 ст. 115 КК України.

Спосіб, час і місце вчинення посягання на життя державного чи громадського діяча на його кваліфікацію не впливають.

Третій розділ «Суб'єктивні ознаки посягання на життя державного чи громадського діяча» присвячений дослідженню ознак суб'єктивної сторони та суб'єкту посягання на життя державного чи громадського діяча і складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Суб'єкт посягання на життя державного чи громадського діяча» досліджується суб'єкт посягання на життя державного чи громадського діяча. Суб'єктом посягання на життя державного чи громадського діяча може бути громадянин України, іноземний громадянин або особа без громадянства. Враховуючи, що суспільно небезпечне діяння, передбачене ст. 112 КК України, є спеціальним видом вбивства, законодавець у ч. 2 ст. 22 КК України встановив, що це може бути особа, яка досягла чотирнадцятирічного віку. Тобто, суб'єктом посягання на життя державного чи громадського діяча визнається фізична осудна особа, яка досягла чотирнадцяти років. Ці положення цілком відповідають тяжкості і суспільній небезпеці цього злочину. Однак, враховуючи складність суб'єктивної сторони, складність цілей посягання на життя державного чи громадського діяча, слідчим та суду необхідно з'ясовувати питання, наскільки об'єктивні та суб'єктивні ознаки посягання на життя державного чи громадського діяча були усвідомлені неповнолітнім суб'єктом та його злочинні цілі відповідали змістовним положенням диспозиції ст. 112 КК України.

У підрозділі 3.2. «Суб'єктивна сторона посягання на життя державного чи громадського діяча» аналізуються вина, мотив і мета посягання на життя державного чи громадського діяча, які складають суб'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 112 КК України.

Із суб'єктивної сторони діяння, передбачене ст. 112 КК України, вчиняється з прямим умислом, тобто особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого посягання, передбачає, що в результаті її діяння настане смерть державного чи громадського діяча і бажає настання цієї смерті.

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони посягання на життя державного чи громадського діяча є спеціальні мотиви, а саме: бажання не допустити чи припинити діяльність потерпілого, пов'язану з виконанням ним своїх державних чи громадських функцій, змінити характер такої діяльності або помститися за таку діяльність такому потерпілому.

У конструкції норми, передбаченої ст. 112 КК України, законодавець, вказуючи на зв'язок посягання з впливом на діяльність потерпілого державного чи громадського діяча, тим самим припускає наявність спеціальної мети такого впливу – заподіяння шкоди політичній системі України. При цьому слід зазначити, що не лише бажання припинити виконання державним чи громадським діячем своєї діяльності або помста за таку діяльність є змістом суб'єктивної сторони розглядуваного виду посягання на життя – такими ознаками можуть бути й інші мотиви або цілі, якщо вони детермінуються саме виконанням потерпілою особою державних чи громадських функцій.

Крім того, орієнтуючись на особливості кваліфікації так званих спеціальних вбивств за КК України, посягання на життя державного чи громадського діяча може вчинюватися одночасно з додатковими мотивами та цілями, тому не виключається можливість кваліфікації такого вбивства одночасно за ст. 112 КК України та, наприклад, п. 6, 7, 9 ч. 2 ст. 115 КК України.

Четвертий розділ «Відмежування посягання на життя державного чи громадського діяча від суміжних складів злочинів та порівняльна характеристика санкцій статті 112 КК України та інших посягань на життя різних категорій потерпілих зі спеціальним статусом» присвячується змістовній розмежувальній характеристиці вказаного суспільно-небезпечного діяння та суміжних складів злочинів і складається з двох підрозділів.

У підрозділі 4.1. «Відмежування посягання на життя державного чи громадського діяча від суміжних складів злочинів» здійснено порівняльний аналіз кримінально-правових норм КК України, який показав, що основними відмінностями між ст. 112 КК України та суміжними діяннями, передбаченими статтями 115, 258, 443 КК України, є об'єкт злочину, коло осіб, які можуть виступати потерпілими від цих злочинів, зміст та деякі особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін злочину.

Зокрема, ст. 112 КК України є спеціальною відносно загальної норми, передбаченої п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України. У даному випадку норми про основний та кваліфікований склад умисного вбивства співвідносяться як загальна і спеціальна. Відповідно, норми, що є спеціальними відносно норми про кваліфікований склад умисного вбивства, є спеціальними і щодо норми, яка містить основний склад умисного вбивства. Таким чином, при співпадінні об'єктивної сторони і деяких інших ознак, посягання на життя державного чи громадського діяча відрізняється від умисного вбивства, насамперед, родовим та безпосереднім об'єктом злочинного посягання, також відмітними ознаками посягання на життя державного чи громадського діяча є особливості, які характеризують особу потерпілого. Відмежування складів ст. 112 КК України та ст. 115 КК України за ознаками об'єктивної сторони злочину дозволяє вказати, що ст. 115 КК України сформульована законодавцем як матеріальний склад, а злочин, передбачений ст. 112 КК України, є формальним, і замах на вбивство державного чи громадського діяча охоплюється ст. 112 КК України та посилення на ст. 15 КК України не потребує. Діяння не може бути кваліфіковане в якості злочину, передбаченого ст. 112 КК України, у тих випадках, коли вбивство або замах на вбивство зазначених у диспозиції статті осіб не пов'язано з виконанням державним чи громадським діячем своїх політичних функцій, тобто посягання на життя мало місце за іншими мотивами. Відповідальність у цьому випадку буде наступати за злочин проти особи.

Так само як при вчиненні злочину, передбаченого ст. 112 КК України, посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443 КК України) з об'єктивної сторони складається або з вбивства, або із замаху на вбивство представника іноземної держави, або іншої особи, яка має міжнародний захист. У злочинах, передбачених статтями 112 та 443 КК України, ознаки об'єктивної сторони готування не збігаються з ознаками об'єктивної сторони замаху та закінченого злочину, що не може не викликати складності при кваліфікації злочинів.

Відмежування терористичного акту (ст. 258 КК України) від посягання на життя державного чи громадського діяча можна провести за такими основними

загальними ознаками, як родовий об'єкт, основний та додатковий безпосередні об'єкти. Відмінність полягає у формулюванні елементів об'єктивної сторони, а саме, посягання на життя державного чи громадського діяча вчинене таким самим загально небезпечним способом, як це передбачено у ст. 258 КК України, не спрямоване на створення небезпеки загибелі людини взагалі, як це характерно для терористичного акту, навпаки, діяння, передбачене ст. 112 КК України, саме спрямоване на заподіяння смерті людині, яка володіє певним статусом, є державним чи громадським діячем.

У *підрозділі 4.2. «Порівняльна характеристика санкцій статті 112 КК України та інших посягань на життя різних категорій потерпілих зі спеціальним статусом»* здійснено аналіз санкцій кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за посягання на життя щодо різних категорій потерпілих зі спеціальним статусом, який дає можливість зробити висновок, що нижню межу покарання у виді позбавлення волі за вчинення посягання на життя потерпілих зі спеціальним статусом (статті 112, 348, 348-1, 379, 400, 443 КК України) слід встановити на рівні восьми років. Встановлена законодавцем верхня межа покарання у виді позбавлення волі за перераховані злочини на рівні п'ятнадцяти років або довічного позбавлення волі є цілком обгрунтованою.

П'ятий розділ «Компаративістський аналіз законодавства окремих зарубіжних країн про посягання на життя державного чи громадського діяча» присвячується змістовній порівняльно-правовій характеристиці злочину, передбаченого ст. 112 КК України, та відповідних злочинів у кримінальному законодавстві окремих зарубіжних країн і складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 5.1. «Посягання на життя державного чи громадського діяча у законодавстві країн правової сім'ї загального права»* здійснено порівняльний аналіз відповідних кримінально-правових норм у законодавстві країн правової сім'ї загального права, який показав, що однією з найдосвідченіших держав у питанні охорони життя державних діячів є Велика Британія. Законодавча регламентація охорони очільників органів верховної влади була вперше здійснена Актом «Про зраду» 1351 року, який діє і до теперішнього часу. Цим Актом були передбачені сім видів «вищої зради». У різний час приймалися інші законодавчі акти про державну зраду (акти 1870, 1940, 1945 років), однак вони не вносили істотних змін до загального поняття зради, передбаченого Актом 1351 року.

Вченими-юристами Сполучених Штатів Америки при розгляді питань про державні злочини, зокрема, посягання на вищих посадовців держави, використовується термін «політичні злочини». Проте визначення політичного злочину відсутнє у федеральному законодавстві. Відповідальність за посягання на вищих посадових осіб США передбачається лише у двох нормах: у розділі 84 «Вбивство, викрадення або напад на президента і співробітників його апарату» (пар. 1751 Федерального кримінального кодексу США) та у главі 18 передбачена відповідальність за вбивство, викрадення і напад на

члена Конгресу, Кабінету, члена Верховного Суду (пар. 351 Федерального кримінального кодексу США).

В цілому законодавство країн правової сім'ї загального права в питаннях відповідальності за посягання на життя державних чи громадських діячів є доволі специфічним, і використання досвіду кримінально-правової регламентації досліджуваного суспільно небезпечного діяння видається доволі проблематичним.

У підрозділі 5.2. *«Посягання на життя державного чи громадського діяча у законодавстві країн романо-германської правової сім'ї»* здійснено порівняльний аналіз відповідних кримінально-правових норм у законодавстві країн романо-германської правової сім'ї, який показав, що більш прийнятною, з точки зору запозичення законодавчого досвіду, є ситуація у законодавстві саме цих країн. Континентальне право також оперує поняттям політичного злочину. Однак його визначення в чинному кримінальному законодавстві не розкривається, а має місце тільки в доктринальних джерелах. Так, наприклад, згідно з позицією французьких науковців, до політичних злочинів, крім власне державних, відносяться і такі, які відбуваються з політичних мотивів.

Як політичні злочини визначаються посягання на життя, фізичну недоторканність, свободу, честь, гідність, правовий імунітет вищих посадових осіб держави у кримінальних кодексах Голландії, Італії, Іспанії, Норвегії.

Особливо цікавими для дослідження видаються норми про посягання на життя державних чи громадських діячів у кримінальних законах країн колишнього СРСР. Колись єдина для всіх республік, кримінально-правова система Радянського Союзу, звісно, вплинула на формування нового кримінального законодавства. Значна подібність присутня, хоча певні відмінності (іноді, доволі суттєві), зрозуміло, мають місце.

Проведений аналіз відповідних норм щодо посягання на життя державних чи громадських діячів указав на одну важливу закономірність, що коли йдеться про державних, а, особливо, громадських діячів доволі часто згадується і політичний діяч як певна проміжна або узагальнююча фігура між державним та громадським діячем. Також політична діяльність як підстава злочинного впливу на потерпілого має як складовий, так і узагальнюючий характер. У свою чергу, у КК України до громадських діячів віднесено керівників політичних партій, тобто, в контексті даного злочину під громадським діячем слід розуміти особу, яка активно здійснює політичну діяльність (є керівником політичної партії), відповідно, є політичним діячем. Виходячи із зазначеного, більш логічним у ст. 112 КК України видається використання терміну «політичний діяч», а не «громадський діяч». Внесення відповідних змін до ст. 112 КК України дозволило б законодавцю ясно і чітко позначити як характер і особливості статусу потерпілого від злочину, так і характер безпосереднього об'єкту посягання. Крім того, особами, які здійснюють політичну діяльність в межах всієї держави, є офіційно зареєстровані кандидати на пост Президента України та у народні депутати України, які займають проміжне становище між державними та громадськими діячами. Їх діяльність носить виключно

політичний характер, тому їх можна однозначно вважати політичними діями всеукраїнського масштабу.

На підставі аналізу кримінального законодавства окремих зарубіжних країн про посягання на життя державних чи громадських діячів видається доцільним у ст. 112 КК України замість терміну «громадський діяч» використовувати термін «політичний діяч», до яких слід відносити керівників політичних партій, кандидатів на пост Президента України та у народні депутати України. Відповідно, замість терміну «громадська діяльність» у диспозиції ст. 112 КК України слід використовувати термін «політична діяльність».

ВИСНОВКИ

У **Висновках** наведене теоретичне узагальнення даного дисертаційного дослідження, основними теоретичними і практичними результатами якого є такі:

1. Родовим об'єктом злочинів, передбачених розділом I Особливої частини КК України, з урахуванням положень нового Закону України «Про національну безпеку України», є система суспільних відносин, що забезпечують захист життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян від реальних і потенційних загроз воєнного чи невоєнного характеру, які можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України. Доцільно змінити назву розділу I Особливої частини КК України і викласти її у такій редакції: «Злочини проти національної безпеки України».

2. В контексті злочину, передбаченого ст. 112 КК України, під громадським діячем слід розуміти особу, яка активно здійснює політичну діяльність (є керівником політичної партії), відповідно, є політичним діячем. Більш логічним у ст. 112 КК України буде використання терміну «політичний діяч», а не «громадський діяч». Необхідним є внесення відповідних змін до ст. 112 КК України, що б дозволило законодавцю ясно і чітко позначити як характер і особливості статусу потерпілого від злочину, так і характер безпосереднього об'єкту посягання. Крім того, особами, які здійснюють політичну діяльність у межах всієї держави, є офіційно зареєстровані кандидати на пост Президента України та у народні депутати України, які займають проміжне становище між державними та громадськими діячами. Їх діяльність носить виключно політичний характер, тому їх можна однозначно вважати політичними діями всеукраїнського масштабу.

3. Видовим об'єктом для злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110-2, 112 КК України, слід вважати групу однорідних суспільних відносин, що забезпечують захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу від реальних і потенційних загроз.

4. Основним безпосереднім об'єктом посягання на життя державного чи громадського діяча слід визнавати політичну систему України, яка забезпечує державний суверенітет України, стабільність функціонування державних органів та громадських політичних об'єднань, прогресивний демократичний розвиток держави і суспільства; додатковим безпосереднім об'єктом – життя політичних діячів, які зазначені у ст. 112 КК України.

5. Перераховані у диспозиції ст. 112 КК України державні посадові особи є такими, що очолюють або є членами колегіальних вищих органів державної влади, які визначають ключові, стратегічні напрямки державної політики в Україні, тобто є державними діячами. Однак цей перелік повинен бути доповнений важливими для забезпечення стабільності та ефективності політичної системи держави такими посадовими особами вищого рангу, як Директор Державного бюро розслідувань, Голова та члени Національного агентства у питаннях запобігання корупції, Голова та члени Центральної виборчої комісії.

6. Доцільною слід вважати заміну назви ст. 112 КК України «Посягання на життя державного чи громадського діяча» на більш відповідну та позбавлену невизначеності – «Умисне вбивство або замах на вбивство державного чи громадського діяча».

7. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони посягання на життя державного чи громадського діяча є спеціальні мотиви, а саме: бажання не допустити чи припинити діяльність потерпілого, пов'язану з виконанням ним своїх державних чи громадських функцій, змінити характер такої діяльності або помститися за таку діяльність такому потерпілому.

8. У конструкції норми, передбаченої ст. 112 КК України, законодавець, вказуючи на зв'язок посягання з впливом на діяльність потерпілого державного чи громадського діяча, тим самим припускає наявність спеціальної мети такого впливу – заподіяння шкоди політичній системі України. При цьому не лише бажання припинити виконання державним чи громадським діячем своєї діяльності або помста за таку діяльність є змістом суб'єктивної сторони розглядуваного виду посягання на життя – такими ознаками можуть бути й інші мотиви або цілі, якщо вони детермінуються саме виконанням потерпілою особою державних чи громадських функцій.

9. Орієнтуючись на особливості кваліфікації так званих спеціальних вбивств за КК України, посягання на життя державного чи громадського діяча може вчинюватися одночасно з додатковими мотивами та цілями, тому не виключається можливість кваліфікації такого вбивства одночасно за ст. 112 КК України та, наприклад, п.п. 6, 7, 9 ч. 2 ст. 115 КК України.

На підставі аналізу кримінального законодавства окремих зарубіжних країн про посягання на життя державних чи громадських діячів запропоновано у ст. 112 КК України замість терміну «громадський діяч» використовувати термін «політичний діяч», до яких слід відносити керівників політичних партій, кандидатів на пост Президента України та у народні депутати України.

Відповідно, замість терміну «громадська діяльність» доцільно у диспозиції ст. 112 КК України використовувати термін «політична діяльність».

10. Запропоновано нову редакцію статті про посягання на життя державного чи громадського діяча у КК України:

«Стаття 112. Умисне вбивство або замах на вбивство державного чи політичного діяча

Умисне вбивство або замах на вбивство Президента України, Голови Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Голови чи члена Вищої ради правосуддя, Голови чи члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови чи судді Конституційного Суду України або Верховного Суду України, або вищих спеціалізованих судів України, Генерального прокурора, Директора Національного антикорупційного бюро України, Директора Державного бюро розслідувань, Голови або іншого члена Національного агентства у питаннях запобігання корупції, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови або іншого члена Центральної виборчої комісії, Голови або іншого члена Рахункової палати, Голови Національного банку України, керівника політичної партії, кандидата на пост Президента України, кандидата у народні депутати України, вчинене у зв'язку з їх державною чи політичною діяльністю, –

карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі».

11. Доцільно змінити назву розділу I Особливої частини КК України і викласти її у такій редакції: «Злочини проти національної безпеки України».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Кияшко О. О. Ранні етапи формування інституту кримінально-правового захисту життя державного діяча. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 16. С. 152–157.

2. Кияшко О. О. Проблеми визначення родового об'єкту для злочину, передбаченого статтею 112 КК України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. Т. 1. С. 46–49.

3. Кияшко О. О. Законодавство про посягання на життя державних діячів у XVIII-XIX ст. на теренах України. *Судова та слідча практика в Україні*. 2018. № 7. С. 10–14.

4. Кияшко О. О. Відмежування посягання на життя державного чи громадського діяча від суміжних складів злочинів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 6. С. 371–373. URL: http://www.pap.in.ua/6_2018/109.pdf. (дата звернення: 01.04.2019).

5. Кияшко О. О. Потерпілі від посягання на життя державного чи громадського діяча: проблеми визначення. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. Випуск 2. С. 160–163.

6. Кияшко О. О. Национальная безопасность как объект уголовно-правовой охраны по законодательству Украины. *Leges si Viata*. 2019. № 4/2. С. 84–87.

7. Кияшко О. О. Проблемні аспекти визначення потерпілих у статті 112 КК України. *Політико-правова доктрина державного суверенітету в умовах глобалізації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 26 жовт. 2018 р. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 360–362.

8. Кияшко О. О. Посягання на життя державного чи громадського діяча: суб'єктивна сторона злочину. *Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 1-2 березн. 2019 р. Дніпро : ГО «Правовий світ», 2019. С. 101–103.

9. Кияшко О. О. Об'єктивна сторона посягання на життя державного чи громадського діяча: проблеми кваліфікації. *Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 1-2 березн. 2019 р. Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 83–87.

10. Кияшко О. О. Суб'єкт посягання на життя державного чи громадського діяча. *Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 8-9 березн. 2019 р. Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 95–98.

11. Кияшко О. О. Видовий об'єкт для посягання на життя державного чи громадського діяча у вітчизняному кримінальному праві. *Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 22-23 березн. 2019 р. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 97–100.

АНОТАЦІЯ

Кияшко О. О. Посягання на життя державного чи громадського діяча: кримінально-правові та компаративістські аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2019.

Дисертація є одним із перших у вітчизняній науці кримінального права спеціальним комплексним дослідженням, присвяченим кримінально-правовим та компаративістським аспектам кримінальної відповідальності за посягання на життя державного чи громадського діяча.

В дисертації розглянуто історико-правові аспекти та соціальну зумовленість встановлення кримінальної відповідальності за посягання на життя державного чи громадського діяча. З'ясовано суттєві юридичні ознаки посягання на життя державного чи громадського діяча. Запропоновано детальну кримінально-правову характеристику складу злочину посягання на життя державного чи громадського діяча. Розв'язано проблемні питання відмежування посягання на життя державного чи громадського діяча від

суміжних злочинів. З позицій кримінально-правової компаративістики проаналізовано законодавство окремих зарубіжних країн про посягання на життя державного чи громадського діяча з метою виявлення певних тенденцій та можливостей взаємного використання передового досвіду законодавчої регламентації. З урахуванням тенденцій розвитку кримінального законодавства про посягання на життя державного чи громадського діяча опрацьовано і науково обгрунтовано конкретні рекомендації щодо його вдосконалення і практики застосування в цій сфері. Запропоновано нову редакцію статті про посягання на життя державного чи громадського діяча у КК України.

Ключові слова: кримінальне право, національна безпека, посягання на життя, державний діяч, політичний діяч.

АННОТАЦИЯ

Кияшко А. А. Посягательство на жизнь государственного или общественного деятеля: уголовно-правовые и компаративистские аспекты. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Национальный университет «Одесская юридическая академия». Одесса, 2019.

Диссертация является одним из первых в отечественной науке уголовного права специальным комплексным исследованием, посвященным уголовно-правовым и компаративистские аспектам уголовной ответственности за посягательство на жизнь государственного или общественного деятеля.

В диссертации рассмотрены историко-правовые аспекты и социальная обусловленность установления уголовной ответственности за посягательство на жизнь государственного или общественного деятеля. Определены существенные юридические признаки посягательства на жизнь государственного или общественного деятеля. Предложена подробная уголовно-правовая характеристика состава преступления посягательства на жизнь государственного или общественного деятеля. Перечень лиц, являющихся потерпевшими в ст. 112 КК Украины, должен быть дополнен важными для обеспечения стабильности и эффективности политической системы государства, такими должностными лицами высокого ранга как Директор Государственного бюро расследований, Председатель и члены Национального агентства по вопросам предотвращения коррупции, Председатель и члены Центральной избирательной комиссии. Целесообразной признана замена названия ст. 112 УК Украины «Посягательство на жизнь государственного или общественного деятеля» на более соответствующее и лишенное неопределенности – «Умышленное убийство или покушение на убийство государственного или общественного деятеля». Решены проблемные вопросы отграничения посягательства на жизнь государственного или общественного деятеля от смежных преступлений. С позиций уголовно-правовой компаративистики подвергнуто критическому анализу законодательство отдельных зарубежных

стран о посягательстве на жизнь государственного или общественного деятеля с целью выявления определенных тенденций и возможностей взаимного использования передового опыта законодательной регламентации. С учетом тенденций развития уголовного законодательства о посягательстве на жизнь государственного или общественного деятеля обработаны и научно обоснованы конкретные рекомендации по его совершенствованию и практике применения в этой сфере. Предложена новая редакция статьи о посягательстве на жизнь государственного или общественного деятеля в УК Украины. На основании анализа уголовного законодательства зарубежных стран о посягательстве на жизнь государственных или общественных деятелей предложено в ст. 112 УК Украины вместо термина «общественный деятель» использовать термин «политический деятель» к которым следует относить руководителей политических партий, кандидатов на пост Президента Украины и в народные депутаты Украины. Соответственно, вместо термина «общественная деятельность» в диспозиции ст. 112 УК Украины следует использовать термин «политическая деятельность».

Ключевые слова: уголовное право, национальная безопасность, посягательство на жизнь, государственный деятель, политический деятель.

SUMMARY

Kiyashko A. A. Encroachment on the life of a state or public figure: criminal law and comparative aspects. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree of law, specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Enforcement law. National University «Odessa Law Academy». Odessa, 2019.

The dissertation is one of the first in the domestic science of criminal law special complex research on criminal law and comparative aspects of criminal liability for encroachment on the life of a state or public figure.

The dissertation examined the historical and legal aspects and the social conditionality of establishing criminal liability for encroachment on the life of a state or public figure. Significant legal signs of encroachment on the life of a state or public figure are identified. A detailed criminal-legal description of the crime of encroachment on the life of a state or public figure has been proposed. Solved the problematic issues of delimitation of encroachment on the life of a state or public figure from related crimes. From the standpoint of criminal law comparativistics, the legislation of some foreign countries on the encroachment on the life of a state or public figure is subjected to a critical analysis with the aim of identifying certain tendencies and possibilities for the mutual use of the best practices of legislative regulation. Given the trends in the development of criminal legislation on encroachment on the life of a state or public figure, specific recommendations on its improvement and practical application in this area have been processed and scientifically substantiated. New wording of the article on encroachment on the life of a state or public figure in the Criminal Code of Ukraine.

Key words: criminal law, national security, encroachment on life, state figure, political figure.

Підписано до друку 22.08.2019 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1908-1а.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.